

CỘNG ĐỒNG NGƯỜI VIỆT NAM TẠI CỘNG HÒA LIÊN BANG ĐỨC: GHI NHẬN TỪ MỘT CHUYẾN ĐI

PGS.TS. Nguyễn Duy Dũng
Viện Nghiên cứu Đông Nam Á

Hiện nay người Việt Nam có khoảng 3,5 triệu người sinh sống và làm việc ở 90 quốc gia trên thế giới. Với những hoàn cảnh ra đi khác nhau, ở nhiều nước đã tạo nên một cộng đồng không chỉ đông đảo về số lượng mà cũng khá đa dạng về thành phần cũng như cuộc sống vật chất và tinh thần. Vì thế, việc tiếp tục nghiên cứu tìm hiểu về cộng đồng này là hết sức cần thiết. Điều này không chỉ cho phép chúng ta nhận biết đầy đủ hơn về những người con xa xứ mà còn giúp Đảng và Nhà nước xây dựng các định hướng, chính sách về công tác người Việt Nam ở nước ngoài hiện nay và trong thời gian tới.

I. Vài nét về cộng đồng người Việt Nam ở Cộng hòa Liên bang Đức

1. Theo số liệu của Đại sứ quán Việt Nam tại CHLB Đức hiện nay, cộng đồng người Việt ở nước này vào khoảng 90 ngàn người. Nếu so với các nước thì số lượng bà con ta định cư ở Đức vào loại trung bình, chẳng hạn ở Mỹ khoảng 1,5 triệu người, Pháp khoảng 300 ngàn người, Australia khoảng 250 nghìn người, Canada khoảng 250 ngàn người, Nga khoảng 100 ngàn người, Séc- 50 ngàn người... Ở Đức khoảng

80% trong số 90 ngàn người đã có giấy tờ đăng ký cư trú hợp pháp.

Sự đa dạng trong cộng đồng người Việt có thể ghi nhận từ các thành phần, hoàn cảnh ra đi khác nhau và lý do lựa chọn Liên bang Đức làm nơi định cư. Có thể nêu lên các dạng di cư chủ yếu sau:

- Đi du học từ những năm 1960, 1970 sau đó không trở về nước. Số bà con này chủ yếu ra đi từ thời chế độ cũ và từ miền Nam;

- Hợp tác lao động những năm 1980 theo Hiệp định giữa Việt Nam và Cộng hòa Dân chủ Đức;

- Đi từ các nước Đông Âu: Nga, Ba Lan, Séc...;

- Di cư sang Đức bất hợp pháp và tỵ nạn;

- Thế hệ con cháu thứ hai, ba sinh ra ở Đức;

- Một bộ phận du học trước những năm 1990 và thời gian gần đây.

Từ các lý do định cư trên cho thấy: Con đường vào Đức của người Việt rất đa dạng và ở nhiều hoàn cảnh khác nhau. Song, đa phần số bà con Việt kiều ở Đức là lao động ở lại và từ các nước châu Âu khác

sang. Đặc điểm này khá khác biệt so với nhiều nước.

Chúng ta có thể so sánh với Nhật Bản, nơi đây hiện có khoảng 3 vạn người Việt trong đó có đến 1,6 vạn - 1,7 vạn tu nghiệp sinh. Nếu chỉ tính đến 1998, số người Việt Nam ở Nhật chỉ mới 13.505, trong đó số người tỵ nạn chiếm khá lớn. Con đường nhập cảnh vào Nhật của người Việt tỵ nạn chủ yếu là “thuyền nhân”, đến từ các trại tỵ nạn Đông Nam Á và đến Nhật bằng chương trình đoàn tụ gia đình trên cơ sở kế hoạch xuất cảnh hợp pháp của Liên hợp quốc.

Ở Liên bang Đức đa phần người Việt sống tập trung ở phía Đông bao gồm các thành phố lớn như: Berlin, Leipzig, Dresden, Erfurt, Maderburg... Còn phần Tây Đức bà con ta sống rải rác, mật độ tập trung không cao như ở Đông Đức.

2. Do hoàn cảnh đến Đức khác nhau nên cơ cấu cộng đồng cũng khá phức tạp. Điều này thể hiện ở sự khác biệt về hoàn cảnh lịch sử, trình độ nghề nghiệp, tuổi tác, thời gian định cư... đặc biệt là sự đa dạng về nghề nghiệp, công ăn việc làm, thu nhập, cuộc sống vật chất, tinh thần... Hầu hết người Việt sinh sống ở Đức đều hoạt động thương trường: bán buôn, bán lẻ, tư vấn... Tỷ lệ lao động phổ thông khá cao. Nhìn chung, cuộc sống của bà con Việt kiều tạm ổn định. Dĩ nhiên, cũng như các cộng đồng nước ngoài khác ở Đức, điều kiện và mức sống có sự phân biệt ở các bộ phận dân cư khác nhau. Bên cạnh một số có cuộc sống ổn định, sung túc, không thiếu những người sống tạm bợ, bấp bênh. Thực tế đó cho thấy, sự ổn định lâu dài của cộng đồng sẽ là điều kiện thuận

lợi cho họ, song sự thiếu thốn và khó khăn... sẽ tiềm ẩn nhiều tiêu cực mà một số không ít trong số đó dễ vi phạm pháp luật của nước bạn.

Theo báo cáo của Đại sứ quán ta, những năm gần đây, các vụ vi phạm hình sự trong cộng đồng đã giảm khá nhiều, song vẫn còn tiềm ẩn không ít phức tạp, nhất là hiện nay khi suy thoái kinh tế và khó khăn đang gây tác động mạnh không chỉ đối với người nước ngoài trong đó có người Việt Nam mà chính cả với người Đức.

II. Cuộc sống của người Việt ở Đức và những vấn đề đặt ra

1. Như đã nêu ở trên, do hoàn cảnh, thành phần đến Đức khác đã tạo nên một cộng đồng không thuần nhất. Tuy nhiên, về cơ bản bà con ta chấp hành khá tốt pháp luật của bạn và đoàn kết giúp đỡ nhau trong cộng đồng. Số liệu của Đại sứ quán ta cho biết, hiện ở Đức có khoảng 50 hội và câu lạc bộ. Hoạt động của các tổ chức này thường tập trung ở các thành phố lớn. Nhìn chung, các tổ chức này đã có nhiều sáng kiến để tập hợp bà con. Đặc biệt việc tổ chức các ngày lễ tết, ngày kỷ niệm... đã được bà con hưởng ứng nhiệt tình với các hình thức: văn nghệ, thể thao... khá sôi nổi. Nhiều ban liên lạc đồng hương hoạt động rất hiệu quả, không chỉ giúp đỡ bà con trong cộng đồng mà cả với quê hương. Hầu hết bà con ở Đức đều tích cực tham gia các hoạt động của sứ quán tổ chức, trong đó có việc hưởng ứng tích cực các đợt quyên góp cho quê nhà: ủng hộ khắc phục hậu quả bão lụt, xây dựng trường học... Năm 2007 đã đóng góp 40 ngàn Euro, 60 triệu đồng tiền Việt và 10 tấn gạo. Cộng

đồng đã đóng góp kinh phí xây dựng trường tiểu học Huyền Tung (thị xã Bắc Cạn).

Một trong những hoạt động đáng ghi nhận của cộng đồng là rất chú trọng chăm lo đời sống tinh thần của bà con, trong đó tích cực dạy tiếng Việt cho con em không chỉ ở thành phố lớn mà cả những địa phương nơi ít người Việt sinh sống... là một thí dụ nổi bật. Chỉ tính riêng bang Sachsen-Anhalt đã có 200 cháu theo học. Nhiều nơi chính quyền sở tại đã trả lương cho giáo viên dạy tiếng Việt trong nhà trường. Ngoài việc đóng góp ủng hộ quê hương, các hoạt động hỗ trợ làm ăn, làm cầu nối kinh doanh và đầu tư về quê hương... đang được bà con tích cực ủng hộ.

Điều đáng phấn khởi là con em Việt Nam đã có nhiều thành tích tốt trong học tập và đã có nhiều cháu học tập đạt thành tích xuất sắc được phía bạn đánh giá cao.

2. Trên thực tế chưa có một cuộc điều tra khảo sát đầy đủ về đời sống vật chất và tinh thần của người Việt ở Đức nên khó có thể đưa những nhận xét đánh giá chính xác. Song, qua trao đổi và quan sát thực tế cho thấy đại bộ phận bà con có cuộc sống ổn định. Với đức tính cần cù chịu khó và năng động, hầu hết bà con đã tìm cho mình một công việc phù hợp để đảm bảo cuộc sống bình thường. Thông thường người Việt hoạt động buôn bán nhỏ: mở các cửa hàng phục vụ ăn uống, bán tạp hóa, bán hoa quả... có thu nhập tương đối ổn định. Một số người tìm được công việc phù hợp ở các nhà máy, cơ quan của bạn... Tuy nhiên, có không ít người do nhiều hoàn cảnh éo le đã gặp khá nhiều khó khăn trong cuộc sống, đặc biệt là những người sức khỏe kém, không có bà con

thân thuộc, trực trặc về gia đình và không đủ thủ tục để định cư... Vì thế, không ít người rơi vào tình thế khá bi đát và nhiều rủi ro.

3. Với các cộng đồng người Việt ở nước ngoài nói chung, ở Đức nói riêng, mối quan tâm của bà con không chỉ về cuộc sống vật chất mà cả cuộc sống tinh thần. Hiện nay ở Đức bà con ta có thể xem chương trình của Việt Nam thông qua kênh TV4, sách báo tiếng Việt mang từ Việt Nam sang. Qua trao đổi, bà con đều rất phấn khởi vì có thể theo dõi kịp thời tình hình ở quê nhà, qua đó giúp họ gần gũi quê hương hơn và thực sự đây là món ăn tinh thần quý giá đối với những người xa xứ. Các chương trình văn nghệ, phóng sự... đã giúp họ nhớ về những kỷ niệm của một thời tuổi trẻ, một thời khó khăn nhưng vô cùng ấm áp tình quê hương, đồng đội, bạn bè. Đặc biệt số anh chị em đã tham gia trong cuộc chiến đấu bảo vệ tổ quốc... dường như những ký ức đó không phai mờ trong trong tâm trí họ. Thông qua các chương trình, dù còn khá hạn chế, song cũng giúp các cháu sinh ra lớn lên ở nước bạn hiểu thêm về quê hương đất nước, về cội nguồn của cha mẹ, anh chị em.

Ở Đức ngoài bản tin Quê hương (mỗi tháng 1 số) và Website của Đại sứ quán còn có khá nhiều tờ tin của cộng đồng: "Tuần Tin tức" của Trần Hoàng Hải, "Thời báo Việt-Đức" của Nguyễn Sỹ Phương", trang Web "Tin tức Việt - Đức" của Trần Hoàng Hải", trang Web "Talawas" của Phạm Thị Hoài (nay đã đóng)... Ngoài ra, con có một số bản tin, chương trình (của Đài Multikulti)... có nhiều ý kiến khác với quan điểm của Việt Nam.

Mặc dù tình hình người Việt ở Đức những năm gần đây khá ổn định, song do các hoàn cảnh, điều kiện khác nhau nên việc tập hợp đoàn kết bà con hết sức khó khăn. Hiện nay vẫn chưa có một tổ chức thống nhất của Hội người Việt ở Đức. Dù các vụ vi phạm hình sự giảm, song vẫn còn tiềm ẩn nhiều tiêu cực, nhất là trong thời buổi khó khăn và phía bên xiết chặt các quy định đối với người nước ngoài. Bên cạnh đa phần bà con luôn hướng về quê hương, vẫn còn một bộ phận nhỏ tiếp tục hoạt động chống đối nhà nước Việt Nam dưới nhiều hình thức khác nhau. Điều này không chỉ gây nên sự bất ổn trong cộng đồng mà còn làm phức tạp các quan hệ đối ngoại của ta. Đây là những vấn đề đang đặt ra đối với cộng đồng người Việt ở Đức cũng như Đại sứ quán và các cơ quan có liên quan của ta ở trong nước.

III. Một số nhận xét

Chuyến đi khảo sát ở Liên bang Đức tuy thời gian rất ngắn, song chúng tôi đã thu nhận được nhiều điều bổ ích và hiểu biết thêm về cuộc sống của người Việt ở Đức. Qua quan sát, trao đổi và nghiên cứu tài liệu, chúng tôi mạnh dạn nêu lên một vài nhận xét sau:

1. Đại bộ phận bà con ở Đức, dù ra đi từ nhiều hoàn cảnh khác nhau, song lý do kinh tế là chủ yếu. Vì thế, mong muốn có được cuộc sống ổn định là nguyện vọng chính đáng và lâu dài của hầu hết bà con ta.

2. Trong thời buổi khó khăn hiện nay cuộc sống của Việt kiều nói chung, ở Đức

nói riêng không thuận lợi. Do vậy, họ đã và đang lao động kiếm sống khá vất vả và đang cố gắng để có thu nhập ổn định, tạo điều kiện cho con cháu của họ ở Đức tập trung học tập tốt và có điều kiện giúp đỡ bà con ruột thịt ở quê hương.

3. Nhìn chung, đời sống tinh thần của cộng đồng đã được cải thiện, song vẫn khá đơn điệu, nếu không muốn nói là chưa đáp ứng được nhu cầu của họ. Rất nhiều bà con tâm huyết đang lo lắng nhiều điều, trong đó có vấn đề học tiếng Việt của trẻ em, các vấn đề cụ thể liên quan đến các chủ trương chính sách đối với Việt kiều... Các vấn đề tiêu cực ở Việt Nam hiện nay cũng làm cho bà con chưa yên tâm, thậm chí khá bức xúc, nhất là sau mỗi chuyến về Việt Nam.

4. Cần tiếp tục đầu tư nghiên cứu để hiểu biết sâu sắc hơn về sự thay đổi của cộng đồng người Việt ở nước ngoài nói chung, ở Đức nói riêng trên các bình diện và lĩnh vực khác nhau để từ đó có cơ sở xây dựng các chủ trương, chính sách phù hợp không chỉ hiện nay mà còn trong thời gian tới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đại sứ quán Việt Nam tại CHLB Đức, Báo cáo tình hình cộng đồng người Việt tại Đức.

2. Furuya Hiroko: Vấn đề người tỵ nạn Việt Nam ở Nhật Bản, trong cuốn: “Những bài học về quan hệ Việt Nam-Nhật Bản” Kimura Hiroshi-Furuta Motoo-Nguyễn Duy Dũng (Chủ biên), Hà Nội, năm 2005- Nxb Thống kê.

3. Tạp chí Quê hương, năm 2008.